Peer Reviewed Refereed
and UGC Listed Journal
(Journal No. 47026)

ISSN 2319 - 359X

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
HALF YEARLY RESEARCH JOURNAL

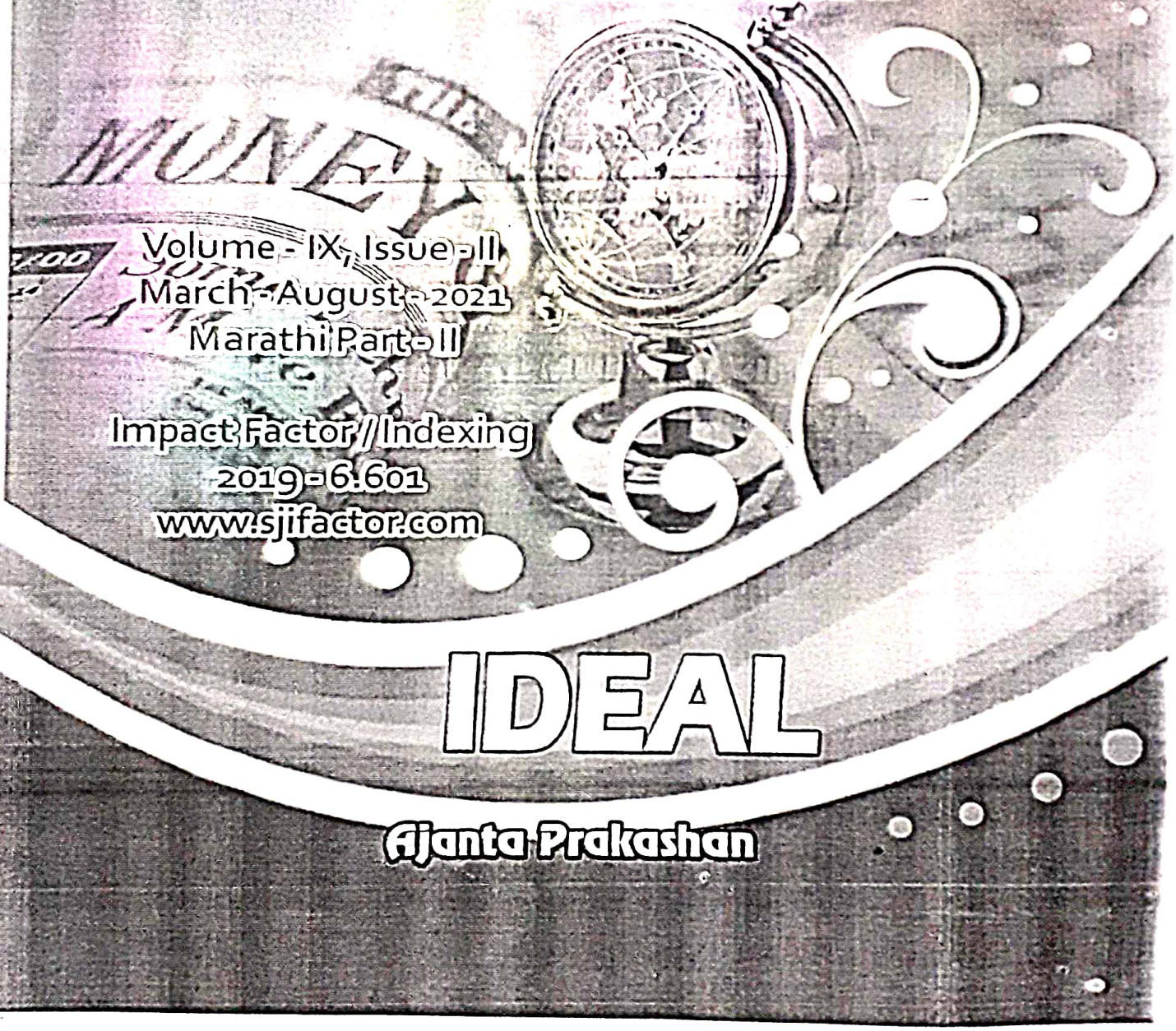

Volume - IX, Issue - II
March - August - 2021
Marathi Part - II

Impact Factor / Indexing
2019 - 6.601
www.sjifactor.com

IDEAL

Ajanta Prakashan

ISSN 2319 - 359X

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
HALF YEARLY RESEARCH JOURNAL

IDEAL

Volume - IX | Issue - II | March - August - 2021

Marathi Part - II

Peer Reviewed Refereed and
UGC Listed Journal No. 47026

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.601
www.sjifactor.com

✣ EDITOR ✣

Assit. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Math's), M.B.A. (Mkt), M.B.A (H.R),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod & Dirt), M.Ed.

✣ PUBLISHED BY ✣

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

CONTENTS OF MARATHI PART - II

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि सामाजिक सुधारणा **डॉ. अर्जुन गंगाराम नेरकर**	१-५
२	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या कृषी विषयक विचारांचा : भौगोलिक दृष्टिकोनातून अभ्यास **प्रा. डॉ. दिलीप नि. लांजेवार**	६-९
३	भारतीय संविधान-मानवाधिकार आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **डॉ. प्रतिभा सुरेश जाधव**	१०-१५
४	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि सामाजिक सुधारणा **डॉ. व्ही. बी. चांदजकर**	१६-१८
५	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे भारतीय राज्यघटना निर्मितीतील योगदान **सहा. प्रा. डी. डी. ठाकरे**	१९-२५
६	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे लोकशाही संबंधी विचार व आजची परिस्थिती **डॉ. विशाखा जगन्नाथ डेरे**	२६-३१
७	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे सामाजिक व आर्थिक दृष्टिकोण **प्रा. पवार रामेश्वर भाऊसाहेब**	३२-३४
८	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या आर्थिक विचारांचा परामर्श **अमोल पर्वत गरुड**	३५-३९
९	भारतातील जलधोरणाच्या पायाभरनीत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे योगदान व त्यांच्या विचारांची प्रासंगिकता **डॉ. अमोल जगन्नाथ शेंडे** **डॉ. आर. बी. शंभरकर**	४०-४३
१०	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक आणि राजकीय दृष्टिकोण **वाघचौरे अशोक भावराव**	४४-४८
११	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक विचार आणि सद्यस्थितीतील उपयुक्तता **दिलीप आप्पा जगताप**	४९-५२
१२	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि महिला सक्षमीकरण **अश्विनकुमार अर्जुनराव जोगदंड**	५३-५७

VOLUME - IX, ISSUE - II - MARCH - AUGUST - 2021
IDEAL - ISSN - 2319 - 359X - IMPACT FACTOR - 6.601 (www.sjifactor.com) AP- 13

४. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि सामाजिक सुधारणा

डॉ. व्ही. बी. चांदजकर
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, एम. एस. गोटे महाविद्यालय, वाशिम, जि. वाशिम.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरानी जगातील सामाजिक शास्त्राचा जसे अर्थशास्त्र, राज्यशास्त्र, समाजशास्त्र, मानवंशशास्त्र, धर्मशास्त्र, नीतीशास्त्र, शिक्षणशास्त्र, इतिहासशास्त्र आणि कायदाशास्त्र यांचा सखोल अभ्यास केला. त्याच बरोबर जगातील युध्द, लढाया आणि विविध क्रांत्याचा अभ्यास केला. तसेच वंशवादाचा आणि जागतिकस्तरावर असलेल्या गुलामांचा अभ्यास केला.

डॉ. आंबेडकरांच्या वाचनात, चिंतनात व लेखणात ताकद, शक्ती होती. ज्ञानसंपन्नतेच्या शक्तीमुळेच व्यक्ति, समाज, राज्य आणि राष्ट् महान बनत असते. याची त्यांना पुरेपूर जाणिव झाली होती. त्यामुळे 18 – 18 तास अभ्यास करुन शेकडो वर्षाचा शिल्लक राहिलेला ज्ञानाचा बॅकलॉग बाबासाहेबांनी भरुन काढण्याचा प्रयत्न केला.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी तळागाळातील सर्व सामान्य माणूस सर्वशक्तीनिशी जागा केला. त्याला आत्मसन्मान,स्वाभिमान.आस्मिता व सामर्थ्याची जाणीव करुन दिली मानसिक गुलामगिरीतून मुक्त केले. हक्काने जगण्याचे शिकविले.त्यासाठी संघर्षाचे सत्याग्रह करुन समता व न्याय समाजात निर्माण केले. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरानी म्हणजे भारताच्या नव्या उभारणीचे एक महान वैभव बनले होते.

लोकशाही आणि राज्यघटना

जगातील आदर्श समाज निर्माण करण्यासाठी त्यांनी लोकशाही शासनाचा स्विकार केला. त्यासाठी एक व्यक्ती आणि एकमत एक मूल्य आणि त्याची एकच किंमत हा सिध्दांत दिला ही राजकीय लोकशाही असली तरी ही त्याचे रूंपातर सामाजीक आणि आर्थिक लोकशाही मध्ये व्हावे. असे त्यांना वाटत होत. तर जगापुढे हा देश टिकेल. अन्यथा अडचणीत येईल. यासाठी त्यांनी जगाला शोभेल आणि भारताला आधुनिक काळात सर्व प्रकारच्या सुधारणा व सर्वांगीण विकास करता येईल अशी या देशाला राज्यघटना दिली.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी कोलंबिया विद्यापीठ आणि लंडन स्कुल ऑफ इकॉनॉमिक्स या शिक्षण संस्था मधून अर्थशास्त्र विषयात विद्यावाचस्पती पदव्या मिळवल्या. सुरूवातीच्या कारर्किदीत ते एक अर्थशास्त्राचे प्राध्यापक आणि वकिल होत. त्यांनतर त्यांनी सामाजीक व राजकीय क्षेत्रात काम केले. ते भारताच्या स्वातंत्र्या साठी प्रचार व चर्चा मध्ये सामील झाले. वृत्तपत्रे प्रकाशित केले. दलीतासाठी राजकीय हक्काचा व सामाजिक स्वातंत्र्याचा पुरस्कार केला तसेच आधुनिक भारताच्या निर्मितीत महत्वपूर्ण योगदान दिले.

इ.स. 1956 मध्ये त्यांनी आपल्या अनूयायांसह बौध्द धर्म स्विकारला. इ.स. 2012 मध्ये ' द ग्रेटेस्ट इंडियन' सर्वेक्षणात आंबेडकराचे सर्वश्रेष्ठ भारतीय म्हणून निवड करण्यात आली होती. अमेरिकेतील कोलंबिया विद्यापीठा मध्ये 1916 साली डॉ. ए ए गोल्डनविझर यानी मानववंशशास्त्र विषयक परिसंवादात भाग घेण्यासाठी भिमराव आंबेडकरांना

डोंबाऱ्यांच्या आले स्थानी कालखंडीत जाती स्थापन उपक्रम विकास आणि सामाजिकता या विकासाला व्यासपीठ दिले. ऐक्य आंदोलन केंद्रात 25 वर्षांचे होते.

जाती व्यवस्था मजूर निर्माण होती. हे आंदोलकांना स्वच्छ पोखरले डॉ. आंबेडकरांच्या मताप्रमाणे मजूर जातीच्या कायद्या भारतीयांना भारी तो ते काम शासन व्यवस्था मजूर पूर्वी विरोधक वर्ग जातीसंस्था असमीचार होत्या स्मृतिकार मजूर अधिकारात असलेल्या कायद्यांनी सहित मजूर स्थाना सामाजिक आणि धार्मिक अधिकार प्राप्त करून दिले.

4 जानेवारी 1920 टाइम्स ऑफ इंडियात इंदूर संस्थानात अस्पृश्यांच्या जातीय विद्यार्थ्यांचा वाईट अपमानाची घटनेचा वृत्तांती सुरुवात डॉ. आंबेडकरांनी अटलांच्या शासकीय पेशवाईतील रिजनाच्या स्थितीशी केली. डॉ. आंबेडकरांनी जात या संकल्पनेची विवेचिका करून दीपा शोषण घेण्याचा प्रयत्न केला.

बाबासाहेबांनी Government of India Act 1919 बाबत साऊथबरो कमिटी समोर आपले विचार मांडले. त्यांनी स्थानी दलित व इतर मागासलेल्यांचा साठी मताधिकार विभाग व आरक्षण याची मागणी केली. 1920 साली स्थानी मुंबईत मूकनायक नावाचे वृत्तपत्र सुरू केले. त्यांनी शाहू महाराजांनी त्यांना 2000 हजार रुपयांची मदत केली होती. आंबेडकरांनी मागासलेपणाच्या उच्चाटनासाठी बहिष्कृत हितकारिणी सभा सुरू केली.

इ.स.1926 साली डॉ. आंबेडकर मुंबई प्रांतीक विधानपरिषदेचे नेमलेले सदस्य बनले. 1927 च्या सुमारास स्थानी अस्पृश्यते विरुद्ध जागृत चळवळ सुरू करण्याचा निर्णय घेतला. स्थानी विद्याच्या पाण्यासाठी व हिंदू मंदीरात प्रवेश साठी चळवळी व मोर्चा काढण्यास सुरुवात केली. सम्पूर्ण देशात बहुसंख्य ठिकाणी अस्पृश्यांना सार्वजनिक पाणवठ्यावर पाणी भरण्याचा किंवा पिण्याचा अधिकार नव्हता. 4 ऑगस्ट 1913 रोजी डाक्हणेतर पक्षाचे नेते वी.के. बोले यांनी मुंबई प्रांताच्या विधीमंडळात एक ठराव पास करून घेतला. 20 जुलै 1924 रोजी मुंबई येथे बहीष्कृत हितकारिणी सभेची स्थापना केली. सामाजिक व राजकिय दृष्टया तळागाळात पंक्तीला नेतेल्या भारतीय समाजातील इतरांच्या बरोबरीने आणणे हे या सभेचे ध्येय होते. अस्पृश्यांना समाजा बाहेर ठेवून त्यांना नागरी, धार्मिक व राजकीय हक्क देण्यात आले नाहीत. त्यांच्या अधिकारी प्रति त्यांच्या मनी जागृती करणे हा उद्देश होता. डॉ. आंबेडकरांनी कृषी व संतकरण्यासाठी कार्य केले. स्वतंत्र मजूर पक्षाची स्थापना केली. दलीत साठी कार्य केले. वैधानिक कार्य केले. कायदामंत्री म्हणून सांभाळले. अशा अनेकांनी म्हणून सांभाळले. मनुस्मृतीचे दहन त्यांचे अमूल्य योगदान राहीले आहे.

भारतातील सर्व लढ्यांचा आणि जातीअंताच्या लढ्याचा आकार आणि दिशा देण्याचे कार्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी केले. जागतिक पातळीवर शोषण मुक्ती आणि समतेसाठीच्या लढ्यांमध्येही बाबासाहेब आंबेडकर प्रेरणादायी ठरले आहेत. जगाच्या इतिहासात असे योगदान करणाऱ्या विरळक व्यक्तिंमध्ये बाबासाहेबांचे स्थान आहे. असे डॉ. गेल ओमवेट यांनी सामाजिक संघाच्या संदर्भात विवेचित वर्ग, जात, धर्म, लिंग यांचा भेदभाव न करता सर्व नागरिकांना समान अधिकारांसाठी आंबेडकरांनी काम केले. त्यांनी देशभरांच्या जातीअंतीम दरी मिटवण्यासाठी तीन महत्त्वाच्या मार्गांचा पुरस्कार केला होता. धर्म, शासनयंत्र आणि संस्कृती. नितांत आंबेडकरांना बाबासाहेबांनी अस्पृश्यांच्या सामाजिक उन्नतीचा स्वतंत्र होता. इ.स. १९३५-३६ मध्ये लिहिलेल्या 'कास्ट्स इन इंडिया' या ग्रंथात त्यांनी अस्पृश्यांसाठी स्वतंत्र आरक्षित अनुसूचनांचा मांडली होत्या.

राजकीय संघाच्या आधी की सामाजिक सुधारणा हा टिळक व आगरकर यांच्यातील वाद डॉ. आंबेडकरांच्या मनात आला होता. स्वातंत्र्यानंतरच्या भारतात अस्पृश्यांचा स्वातंत्र्याला काहीच अर्थ राहणार नाही. तर त्यासाठी अधिक

गुलामगीरीच्या समस्या निर्माण होतील तसे होउ नये यासाठी बाबासाहेबांनी सामाजिक सुधारणा व अस्पृश्यता निर्मूलन ही कार्य करण्याला अधिक प्राथमिकता दिली. बाबासाहेब आंबेडकर भारतातील ब्रिटिश सत्तेचे विरोधक होते.

इग्रज सरकारकडून भारतातील अस्पृश्य समाजाला राजकीय व सामाजिक स्वरूपाचे हक्क इ. स. 1919 पर्यत मिळाले नव्हते. पण ज्यावेळी साउथबरो अध्यक्ष असलेली मताधिकार समिती जेंव्हा मुंबई प्रांतात आली, तेंव्हा सिडनहॅम महाविद्यालयात प्राध्यापक असतांना आंबेडकरांनी 27 जानेवारी 1919 रोजी अस्पृश्यांचा प्रतिनिधी म्हणून गव्हर्नमेंट ऑफ इडिया ॲक्ट 1919 बाबत साउथबरो मताधिकार समिती समोर साक्ष दिली. समितीला आपल्या मागण्याचे 50 पानाचे छापील निवेदन सादर केले. त्यात त्यांनी अस्पृश्यांना मतदानाचा हक्क पाहिजे त्यांच्या मतदारांना स्वतंत्र मतदारसंघ पाहिजे अस्पृश्याचे अस्पृश्य प्रतिनिधी अस्पृश्य मतदारांनीच निवडले पाहिजेत यासारख्या मागण्या केल्या होत्या. त्यांच्या प्रभावाखाली अस्पृश्यवर्गीय समाज सेवक व पुढारी सभा घेउन आपल्या मागण्यांचा पाठपुरावा करणारा ठराव इग्रज सरकारकडे पाठवू लागले. समाज प्रबोधनाची ही चळवळ नेटाने सुरू ठेवण्यासाठी चळवळीला मदत करणारे एखादे वृतपत्र सुरु करावे असे आंबेडकरांना वाटू लागले.

बाबासाहेब आंबेडकरानी अस्पृश्य व मागासवर्गीय समाजाच्या उत्थानासाठी 9 मार्च 1924 रोजी दामोदर हॉलमध्ये सहकार्याची बैठक घेउन बहिष्कृत हितकरणी सभा नावाची संस्था सीपन करून स्वतः ते त्या समेचे अध्यक्ष झाले. सस्थेचे ध्येय व कार्य सूचित करण्यासाठी शिका, संघटित व्हा व संघर्ष करा हे कियावाचक व आज्ञावाचक शब्द स्वीकारण्यात आले. भारतीय समाजातील सामाजिक व राजकीयदृष्टया तळागाळात असलेल्याना इतरांच्या बरोबरीत आणणे, हे या सभेचे ध्येय होते. अस्पृश्यांना नसलेली धार्मिक, नागरि व राजकीय हक्कावद्दल त्यांच्यामध्ये जागृती निर्माण करणे हा उध्देश होता. आंबेडकरांनी सायमन कमिशनकडे एक पत्र सादर केले व त्यात त्यांनी मागासवर्गीयासाठी नामनिर्देशन तत्वावर जागा आरक्षित ठेवण्यासाठी मागणी केली. समेमार्फत अस्पृश्यांच्या कल्याणासाठी शाळा, वसतिगृहे व ग्रंथालय सुरू करण्यात आली. संस्थेमधील पदाधिका–यात अस्पृश्य व स्पृश समाजाच्या व्यक्ति होत्या. स्पृश्य समाजाचे जे लोक जे जातीयतेचे व अस्पृश्यतेचे उच्चटन करू इच्छितात त्यांचे सहकार्य आवश्यक घ्यावे असा आंबेडकरांचा विचार होता.बहिष्कृत हितकरणी सभेने अस्पृश्यामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करणे, विद्यार्थी वसतीगृह काढणे इत्यादी कर्तव्य स्वीकारली. या संस्थेमार्फत सोलापूर, जळगाव, पनवेल, अहमदाबाद, ठाणे अशा अनेक ठिकाणी वसतीगृह सुरू केली. आज 21 व्या शतकात देशाच्या विकासाच्या दिशेने जावयाचे असेल तर डॉ बाबासाहेब आंबेडकराच्या विचारा शिवाय पर्याय नाही असेही म्हणता येईल

संदर्भ

1. गायकवाड राजवश, ऑगस्ट 2016 सहावी आवृत्ती महामानव डॉ. भिमरावजी आंबैडकर कोल्हापूर रिया प्रकाशन पेज. 34–35
2. आंबवडे नाव योग्यच – खासदार अमर साबळे लोकसत्ता 14.04.2016,14.03.2018
3. कीर धनंजय, प्रथमावृत्ती 14 एप्रील 1966 पापूलर प्रकाशन मूबंई पेज नं. 60–,62
4. राणे दिनेश युगप्रवर्तक डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर ज्ञानगंगा ॲन्ड पब्लीकेशन पेज. नं. 7–8
5. लोकमत 14.04.2017
6. दैनिक भास्कर 09.04.2020